

Jaarverslag 2020

Stichting tot Behoud van de Veluwe Sprengen en Beken

De Stichting tot Behoud van de Veluwe Sprengen en Beken, de Bekenstichting, zet zich in voor het behoud en de verbetering van sprengen en beken alsmede van de vroeger hierdoor aangedreven watermolens en andere cultuurhistorische waardevolle elementen rondom deze beken. Dit inclusief de landschappelijke, hydrologische en waterhuishoudkundige eenheden waarin zij voorkomen.

Bestuur, werkgroepleden en contactpersonen in 2020

In 2020 hebben zich voor de Bekenstichting ingezet:

Bestuur

Het bestuur bestond in 2020 uit E.de Hullu (voorzitter), J.F. Postma (secretaris), F.Ph. Jantzen (penningmeester), A.J. IJzerman, J.H. Bosch, P.H. Smits, W. Kiel, R.L.F. Harleman en B.D. Volkers. W. Kiel is in 2020 gestopt als lid van het bestuur.

Het Bureau

Z. Hottinga-Doornbosch, bureausecretariaat

Communicatie

H. Slijkhuis, E. Harleman, D. Damsté, T. van der Schouw, J.J.F. Meijer met later in het jaar H. Weltje vormen de redactie van de Wijerd. In 2020 zijn D. Damsté en J.J.F. Meijer gestopt met het redactiewerk. Verder verzorgt J. van Breda de informatie op Facebook en doet B.C. Veltkamp dat voor onze website. Ook F.Ph. Jantzen werkt mee aan het actueel houden/onderhouden van de site.

Werkgroep cultuurhistorie

Dhr. Haytsma (RCE) en mevrouw Poorthuis continueerden hun werkzaamheden als adviseur in 2020.

Werkgroep Hydrologie

A.J. IJzerman, F. Witte, G. van den Eertwegh, W.P.C. Zeeman, P.M.M. Warmerdam, A. Bot, L. Mossink, V. Bense en F. de Zanger. L. v.d. Bos en K. Hanhart kwamen eind 2020 de groep versterken; Adviseurs van de Werkgroep: T. Spek (Provincie), A. Bolman (WsVV), I. Kelderman (WsRIJ) en M. de Vries (Vitens)

Adviseurs

G.J. Blankena, J. Koornberg, J. van de Velde (project Eerbeek) en A. Hottinga (belangenbehartiging).

Bekenatlas Veluwe:

C. Stortelder (GIS), W. Kiel, R. Harleman, Bart Stornebrink (fotograaf)

Contactpersonen

Oost Veluwe:	R. Lorwa, H. Geurts, J. Folbert, G. Koops, Th. Kuipers, H. Weltje.
West Veluwe:	L. Olthuis, F. Jansen, J. Koetsier, J. Timmer, W. Timmer
Noordoost Veluwe:	L. Dijkstra, G. & E. Visser, B. Volkers, B. Bolt, H. Tjabringa, R. Harleman, D. van Alphen, E. Visser, G. Broer
Zuidoost Veluwe:	A. & H. Bongers, J. van Breda, E. van Gessel; P. Wiersma, J. Lindhout en A.T. Fennema.
Veluwezoom:	G. Wyrdean, M. Corbeek, C. Kant, G. Herbers, L. Rondeboom, G. van Laarhoven, J. de Putter
Gelderse Vallei:	A. Willemsen, W. Kiel

Het bestuur is voor verschillende beken nog op zoek naar nieuwe contactpersonen. Dit betreft met name beken op de westelijke Veluwe, zoals het Barneveldse bekenstelsel, (de Grote en kleine Valksche beek, de Blarinkhorsterbeek en de Schuitenbeek), Voorthuizen en Nijkerk maar ook op de oostelijke Veluwe zijn er vacatures voor bijvoorbeeld Beekbergen en de Voorstondense beek.

Activiteiten voor onze contactpersonen en donateurs

Jaarvergadering heeft in 2020 niet plaats gevonden vanwege de Covid pandemie.

De jaarrekening is goedgekeurd door de kascommissie en het bestuur; het secretariael jaarverslag over 2019 is opgesteld in 2020 en goedgekeurd door het bestuur.

De bijeenkomsten voor contactpersonen en de excursies zijn eerst uitgesteld en hebben ook later in het jaar geen doorgang gevonden vanwege de beperkende regels door de Covid pandemie.

Activiteiten van werkgroepen en contactpersonen

Werkgroep Cultuurhistorie

De werkgroep is in 2020 niet bij elkaar geweest.

Arne Haytsma en Marianne Poorthuis zijn wel als adviseurs actief. Beiden hebben zich ook ingezet voor het RCE project "Toekomst van het sprengengebied". Ook was er overleg met voorzitter Ella de Hullu en Yolt IJzerman over een nieuwe start om weer tot een actieve werkgroep te komen. Op 6 februari 2020 heeft een symposium plaatsgevonden over 'Verkenning functionaliteit sprengengebied'

Werkgroep Hydrologie

De werkgroep heeft vooral online vergaderd. Daarnaast wordt regelmatig per mail gecommuniceerd. De werkgroep heeft onder meer inbreng geleverd in het kader van het Europees klimaat-project BINGO van de Provincie en KWR. Daarnaast wordt regulier contact onderhouden met (hydrologen van) Vitens, waterschappen en provincie. Sinds 2017 is de werkgroep intensief betrokken in het voorbereidingstraject van het aanwijzen van aanvullende strategische voorraden drinkwater (ASV) door de provincie. Een in 2021 op te stellen MER zal onderdeel van die procedure zijn.

Ook is er een inspraak reactie gestuurd op de Blauwe omgevingsvisie (BOVI) en het concept Blauw omgevingsprogramma (Bop) van Waterschap Vallei en Veluwe.

Vanuit de werkgroep is het initiatief tot het maken van een kennisclip Sprengengebied genomen. Mv. C.C. Brauer van WUR heeft deze opdracht uitgevoerd. Mede door een schenking van de Stichting 3 wassende manen kon dit gerealiseerd worden. Begin 2021 zal deze clip gepresenteerd worden.

Communicatie

De redactie van de Wijerd heeft in 2020 vier prachtige reguliere kwartaalnummers van De Wijerd gemaakt. Overleg vond plaats via mail. De nummers waren na het maartnummer extra dik, omdat bijeenkomsten niet door konden gaan in 2020.

Als vervolg op het opschonen van de website in 2018, is in 2019 besloten dat er grootschaliger onderhoud van de website nodig is. Hiertoe zijn eind 2019 de eerste stappen gezet om vanuit de basis na te gaan wat er nu wel en wat er nu niet op de website beschikbaar moet zijn. Het is belangrijk om eerst antwoord te geven op vragen als "Hoe vertellen we het verhaal van de Veluwe sprengengebied, hoe geven we de activiteiten van de Stichting een plek en waar is al het achtergrond materiaal beschikbaar". Op basis hiervan kan vervolgens een passende structuur worden opgezet en kan de website opnieuw worden vormgegeven. Dit proces vergde in 2020 nog de nodige tijd en aandacht van Fer Jantzen en Jan Harm Bosch. www.bekienstichting.nl en www.sprengengebied.nl leiden naar dezelfde website.

Contactpersonen en ontwikkelingen rondom de beken

Ook in 2020 hebben onze contactpersonen weer allerlei ontwikkelingen gesignaleerd, die met de verschillende instanties zijn kortgesloten. Met name de droogte was ook in 2020 een groot aandachtspunt.

Nabij Harderwijk/Hulshorst is Frans Janssen betrokken bij de verdere ontwikkeling van de Bloemkampen, waarbij hij de Bekenstichting vertegenwoordigt. Adrie Hottinga ondersteunt Frans zo nodig. Dergelijke gebiedsprocessen zijn veelal de aanloop tot (herstel)maatregelen; Positieve ontwikkelingen die wederom de aandacht van onze contactpersonen hebben.

Onderzoek en studie

Project 'Verkenning nieuwe functies sprengbeken'

Binnen de Bekenstichting wordt op meerdere manieren getracht om de cultuurhistorische waarde van sprengbeken een meer herkenbare plaats in beleid en beheer te geven. In 2020 was dit het lopende project "Verkenning nieuwe functies sprengbeken" waarin intensief met onder andere RCE, WSVV, WSRIJ, provincie en gemeenten wordt samengewerkt. Op 6 februari is een symposium "Toekomst voor het sprengbekenlandschap, *door nieuw zicht op functies van sprengbeken*" gehouden in de Witte Watermolen te Arnhem. Een rapport met dezelfde naam is aan een ieder en aan alle donateurs gegeven. Sprekers waren Jan-Olaf Tjabringa van Cultuurland Advies, die tekende voor de opdracht, die vanuit het RCE aan de Bekenstichting gegeven was. 2^e spreker was Yolt IJzerman bestuurslid Bekenstichting. Verder spraken Wim Zeeman, voorzitter werkgroep Hydrologie; Piet Verdonchot over de ecologie van de Sprengbeken en de heemraden Frans ter Maten en Berend Jan Bussink, respectievelijk Waterschap Vallei en Veluwe en Waterschap Rijn en IJssel sloten de rij. Voor dit project zijn 4 inventarisaties gedaan naar 4 Beken(stelsels): De Wenumse beek; de Zuiderlijke Heerder beek, de Rozendaalse beek en de Beekhuizer beek. 2 inventarisaties kwamen als uitgebreid artikel in de Wijerd van 2020 en 2 worden in 2021 geplaatst.

Bescherming van beken en cultuurhistorie

a) **Project Emsterbeken**

Dit project loopt en wordt zeer waarschijnlijk in 2021 afgerond. Het is een samenwerkingsproject tussen onder andere de Bekenstichting, waterschap, GLK, gemeente Epe en Emster belang. Voornaamste doel is om in te zetten op de fysieke beekbeleving, zoals het creëren van belevingsplekken langs de beek en het opzetten van een fietstocht. Daarnaast wordt via de Agrarische natuurvereniging nagegaan of er beschermde zones langs de beek kunnen komen.

b) **Strategie "aanpakken watertekort"**

De Bekenstichting maakt zich al jaren zorgen over het water tekort en het droogvallen van beken. Vanuit meerdere contactpersonen wordt het bestuur (terecht) gevraagd om actie te ondernemen. Hier zijn we ook al meerdere jaren mee bezig.

c) **Droogval beken en Infiltratie**

De werkgroep hydrologie heeft intensief contact met het Waterschap Vallei en Veluwe, in 2020 is weer een kaart gemaakt waarin het droogvallen van de beken zichtbaar wordt. Een van de oplossingen die wordt genoemd is infiltratie. Daarin wordt gesproken over verschillende varianten van relatief klein met gebiedseigen water zoals Vitens heeft gerealiseerd tot grootschaliger infiltratie opties met gebiedsvreemd water. Om de discussie als Bekenstichting te kunnen voeren, heeft de werkgroep hydrologie een document opgesteld met de voor en nadelen van verschillende vormen van infiltratie. (deze notitie is te vinden op de website)

d) **Meetprogramma "afvoer beken"**

De werkgroep hydrologie heeft met het waterschap Vallei en Veluwe (VV) een meetprogramma opgezet waarmee gemeten wordt wat de afvoeren van verschillende beken zijn. Door corona is het daadwerkelijke meetprogramma tot 2021 uitgesteld. De voorbereiding en de aanschaf van de apparatuur is mogelijk gemaakt door het waterschap VV en de provincie.

e) **Beekonderhoud**

Bij meerdere beken wordt een deel van het onderhoud uitgevoerd door vrijwilligers van de Bekenstichting, zoals bij Heelsum, Renkum, Eerbeek, Vaassen, Velp, Putten en in Ugchelen. Ook

in de bronbossen van Middachten en bij de Soerense beek wordt door vrijwilligers gewerkt aan het beekonderhoud en bij de Middelste Heerder beek is de Rotaryclub Epe betrokken. In veel gevallen werd voor het benodigde materiaal weer dankbaar gebruik gemaakt van de ondersteuning door Stichting Landschapsbeheer Gelderland en/of WSVV. Helaas lag dit werk in 2020 grotendeels stil.

f) **Bescherming beekdal Smallerste beek**

In dit beekdal wil kwekerij "De Buurte" 21 ha (5 ha al in gebruik) kerstdennen en struiken gaan poten op een voormalig melkveebedrijf. Vanuit de verwachte aantasting van het beekdal als geheel, het oppompen van grondwater voor beregening en een verslechterende waterkwaliteit bij het gebruik van pesticiden is er in 2018 door onder andere de Bekenstichting bezwaar gemaakt tegen de gemeentelijke vergunning. Helaas heeft de gemeente in 2019 besloten om ons bezwaar niet te honoreren. Aangezien de Bekenstichting zich niet kon vinden in de hierbij gebruikte argumenten, is er nu een gerechtelijke procedure gestart. GNMf heeft het voortouw genomen en een beroepsschrift ingediend mede voor Bekenstichting, KNNV, GLGK en Das&Boom. Dit proces wordt vanuit de Bekenstichting door Adrie Hottinga gecoördineerd en uitgevoerd en zal ook in 2020 nog de nodige aandacht vergen.

g) **Plaatsen van warmte/koude systemen en bronbemaling**

Bij de (hoogst noodzakelijke) energietransitie spelen warmtepompen een belangrijke rol. Ondanks alle veiligheidsmaatregelen blijven er vragen en onzekerheden over de mate waarin al deze warmtepompen voldoende veilig en secuur worden aangelegd. Boren door kleischotten kan ten slotte ongewenste gevolgen hebben. Dit geldt overigens niet alleen voor warmtepompen maar bijvoorbeeld ook voor bronbemaling. De Bekenstichting pleit daarom bij gemeenten voor het opnemen van duidelijke regels in het kader van de Omgevingswet. Zo is in Heerde deelgenomen aan discussies in het kader van de RES (Regionale Energietransitie Strategie). De Bekenstichting acht het niet wenselijk dat beekdalen gebruikt gaan worden voor de plaatsing van grote hoeveelheden zonnepanelen, al dan niet in combinatie met het stuwen van de waterlopen.

Promotie en externe communicatie

Educatieproject "De kracht van stromend water".

De giften op het 40 jarig jubileum waren voor dit Educatieproject. Behalve dit potje hebben de Waterschappen Vallei en Veluwe en Rijn en IJssel een bijdrage aan dit project gegeven. Aansluitend heeft Marianne Poorthuis hard gewerkt aan het opstellen en/of actualiseren van verschillende lesbrieven, die scholen (of andere organisaties) kunnen gebruiken bij het organiseren van educatieve activiteiten rondom beken. De techniekles, die destijds (2009) is ontwikkeld in het kader van het project Raderen draaien, is in 2020 compleet gemaakt met een bijhorend boekje. Eric Harleman heeft het project ondersteund met zijn vormgeving en door het maken van het lesboekje. Lia Slobbe-vd Waal heeft Marianne Poorthuis ondersteunt in het maken van afspraken en bij overleg. Zij hebben zich samen ingezet om dit educatieproject, bestaande uit 3 lessen, onder te brengen in het programma "Reizen in de tijd" (zie www.reizenindetijd.nl) van het platform voor erfgoededucatie in de provincie Gelderland. De lessenserie valt binnen het onderwijsthema: *Hoe woon jij?* Scholen kunnen hiervoor intekenen. Door de bijdragen van de beide Waterschappen en de opbrengst van de giften voor het jubileum Lia Slobbe heeft Lieuwe Dijkstra bereid gevonden om de coördinatie van dit educatieproject op zich te nemen. Op 10 september heeft een eerste bezoeksles en buitenles plaats gevonden in Rozendaal. Na deze pilot heeft Lieuwe Dijkstra het stokje overgenomen van Lia Slobbe. Helaas is door een uitbraak van Corona in een school een andere pilot niet doorgestaan.

a) **Interactieve kaart – Bekenatlas Veluwe (BAV) & Molenregister**

Ook in 2020 vergde de bekenatlas weer onderhoud. Wijzigingen en actualisaties blijven nodig om de kaarten actueel te houden, een proces waarvoor wij veel dank zijn verschuldigd aan de doorlopende hulp vanuit de Provincie! Daarnaast is er in 2020 verder gewerkt aan de meer grootschalige actualisatie, waar wij in 2018 mee zijn begonnen. Dit betreft zowel de foto's van molens en beken als de beschrijvende teksten die bij de beken en molens horen. Wiebe Kiel, René Harleman en later Jasper Lindhout werkten hieraan. Bart Stornebrink zorgde voor fotomateriaal van de beken en Carel Stortelder zorgt voor de aanpassingen/wijzigingen in de Atlas.

b) Waterschap Vallei en Veluwe

Ook in 2020 heeft het overleg met het waterschap Vallei en Veluwe plaats gevonden via pc verbinding ZOOM en telefoon en er voor gezorgd dat diverse onderwerpen zijn besproken, zorgen zijn gedeeld en mogelijke oplossingen zijn besproken.

De Blauwe OmgevingsVisie 2050 (BOVI). het meerjarenplan voor het waterbeheer in 2021-2026

In deze BOVI 2050 zet het waterschap op geheel nieuwe wijze koers naar een duurzame samenleving, waarbij water als een ordenend principe wordt gezien. Vanuit deze overkoepelende visie is het waterschap vervolgens aan een concretisering gaan werken om zo het waterbeheerplan voor de periode 2021-2026 op te stellen. De Bekenstichting houdt de vinger aan de pols. Zodra de plannen open staan voor inspraak zal de Bekenstichting bezien of en op welke punten van deze mogelijkheid gebruik wordt gemaakt. (zie boven activiteiten van de werkgroep hydrologie).

Cultuurhistorische aspecten van de sprengbeken

Binnen de Bekenstichting wordt op meerdere manieren getracht om de cultuurhistorische waarde van sprengbeken een meer herkenbare plaats in beleid en beheer te geven. In 2020 waren er meerdere redenen om ook dit onderwerp met het waterschap te bespreken, namelijk het lopende project "Verkenning nieuwe functies sprengbeken" waarin intensief met onder andere RCE, WSVV, WSRIJ, provincie en gemeenten wordt samengewerkt. Op 6 februari is een symposium "Toekomst voor het sprengbekenlandschap, *door nieuw zicht op functies van sprengbeken*" gehouden in de Witte Watermolen te Arnhem. Een rapport met dezelfde naam is aan een ieder en aan alle donateurs gegeven. Sprekers waren Jan-Olaf Tjabringa van Cultuurland Advies, die tekende voor de opdracht, die vanuit het RCE aan de Bekenstichting gegeven was. 2^e spreker was Yolt IJzerman bestuurslid Bekenstichting. Verder spraken Wim Zeeman, voorzitter werkgroep Hydrologie; Piet Verdonschot over de ecologie van de Sprengbeken en de heemraden Frans ter Maten en Berend Jan Bussink, respectievelijk Waterschap Vallei en Veluwe en Waterschap Rijn en IJssel sloten de rij. Voor dit project zijn 4 inventarisaties gedaan naar 4 Beken(stelsels): De Wenumse beek; de Zuiderlijke Heerder beek, de Rozendaalse beek en de Beekhuizer beek. 2 inventarisaties kwamen als uitgebreid artikel in de Wijerd van 2020 en 2 worden in 2021 geplaatst.

c) Waterschap Rijn en IJssel

Overleg met het Waterschap vond in 2020 plaats met Ella de Hullu en de contactpersonen in het gebied van Rijn en IJssel. Dit overleg vond plaats via een pc programma.

d) Overige partijen

Jan van de Velde blijft zich namens de Bekenstichting inzetten voor de werkgroep Eerbeekse beek. In 2020 hebben de contacten met de diverse overheden, Vitens, Stichting Geldersch Landschap & Kastelen, Natuurmonumenten Veluwezoom, IVN en KNNV minder plaats gevonden vanwege de Covid pandemie.

Overige activiteiten

a) Nieuwe boeken

In oktober is het boek: "Milieubederf in historisch perspectief 1500-heden" verschenen, geschreven door Henri Slijkhuis m.m.v. Eric Harleman, die de vormgeving voor zijn rekening nam.

b) Excursies, lezingen voor derden en aanwezigheid van de Bekenstichting waren in 2020 niet mogelijk.